

BEATA MADAJEWSKA

Projekt EURIDICE – dostęp on-line do unikatowych kolekcji regionalnych Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu

Projekt EURIDICE (European Recommended Materials for Distance Learning Courses for Educators – Europejska Kolekcja Zalecanych Materiałów Dydaktycznych do Kształcenia na Odległość dla Wykładowców) rozpoczął się w sierpniu 2005 r., a realizacja projektu została zaplanowana na 18 miesięcy.

EURIDICE to przedsięwzięcie wspierane przez program Komisji Europejskiej *e-TEN*, skierowane do instytucji edukacyjnych oraz użytkowników indywidualnych. Użytkownikami serwisu mogą więc być głównie studenci i pracownicy naukowi, dla których istotny jest dostęp do europejskich zasobów dziedzictwa kulturowego. Dostęp do platformy EURIDICE będzie możliwy także dla osób niepełnosprawnych.

Serwis EURIDICE umożliwi szeroki dostęp do unikatowych źródeł pochodzących od różnych dostawców, jakimi są archiwa, biblioteki, muzea oraz repozytoria fotograficzne. Materiały te będą udostępniane za pośrednictwem wielojęzycznej wyszukiwarki. W repozytorium EURIDICE zasoby będzie można przeszukiwać za pomocą słów kluczowych, obejrzeć cyfrową kopię obiektu i ewentualnie pobrać ją do wykorzystania¹. Zapewnienie powszechnego dostępu do europejskiej spuścizny kulturalnej w postaci cyfrowej likwiduje wiele barier etnicznych, językowych oraz ekonomicznych.

Zasoby ikonograficzne są bardzo ważnymi narzędziami dydaktycznymi w nauczaniu przedmiotów humanistycznych i artystycznych, jak również innych przedmiotów akademickich. Warto więc wykorzystywać je we współczesnej dydaktyce.

¹ A. Fresa, *Wielojęzyczne usługi elektroniczne w obszarach kultury i edukacji. Dwa studia przypadków w Europie: MICHAEL i EURIDICE*, [w:] *Włączenie, czy e-wyobcowanie? Inicjatywy bibliotek, archiwów, muzeów i uczelni w walce z alienacją społeczną*, red. M. Kocójowa, Kraków INIB UJ 2006, s. 130–144, Seria III. Publikacje INIBUJ nr 2.

Celem EURIDICE jest także uruchomienie *on-line* zestawu kursów *e-learningowych* w naukach humanistycznych. Uzupełnieniem kolekcji zdigitalizowanych obiektów będą poradniki metodyczne dla nauczycieli/wykładowców, które ułatwią wykorzystanie grafiki w planowanych zajęciach².

W realizacji projektu wzięło udział dziesięciu partnerów z siedmiu państw członkowskich UE: Polski, Włoch, Hiszpanii, Belgii, Szwecji, Austrii i Grecji. Byli to:

- Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych (Warszawa), która pełni rolę koordynatora projektu i ma bogate doświadczenie w tego typu przedsięwzięciach europejskich,

- Fratelli Alinari S.p.A. (Florencja) – prywatne repozytorium fotograficzne,
- Międzynarodowe Centrum Zarządzania Informacją (Toruń) – utworzone w 1997 r. jako jednostka Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu; od 2002 r. funkcjonuje jako niezależne stowarzyszenie naukowe, którego jednym z ważnych celów jest współpraca międzynarodowa i krajowa w zakresie zachowania i udostępniania dziedzictwa kulturowego,

- Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska (Toruń), której realizacja zadania w ramach projektu EURIDICE zostanie tu szerzej omówiona,

- Uniwersytet Jagielloński (Kraków), Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa,

- Katolicki Uniwersytet w Leuven (Belgia),
- Uniwersytet Wirtualny w Barcelonie,
- Uniwersytet w Borås (Szwecja),
- Uniwersytet w Wiedniu,
- Społeczeństwo Informacyjne Otwarte dla Niepełnosprawnych e-ISOTIS (celem stowarzyszenia jest pomoc osobom niepełnosprawnym i ludziom starszym w komunikowaniu się i dostępie do informacji)³.

W projekcie wzięło więc udział pięć instytucji edukacyjnych, trzy instytucje przechowujące dziedzictwo kulturowe oraz dwa stowarzyszenia. Właśnie taki zespół potrzebny był do realizacji zadań w projekcie.

Pierwszy etap prac nad projektem polegał na utworzeniu testowej bazy, za dostarczenie materiałów do bazy odpowiadało trzech członków Konsorcjum EURIDICE:

- NDAP (3000 obrazów),
- repozytorium fotograficzne Alinari (5000 obrazów),
- WBP-KK (2500 obrazów).

² Informacje na temat projektu znajdują się na stronie domowej Międzynarodowego Centrum Zarządzania Informacją w Toruniu, <http://www.icimss.edu.pl/Projekty/index.php?id=06> – dostęp: 20.09.2007.

³ Informacje na temat projektu znajdują się na stronie serwisu EURIDICE, <http://www.euridice-edu.org> – dostęp: 27.09.2007.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu jako partner Konsorcjum udostępniła do serwisu EURIDICE kolekcję 2,5 tys. obrazów wraz z bazą zawierającą opisy obiektów.

Rodowód Książnicy Kopernikańskiej, jej charakter i zbiory dają możliwość skompletowania materiałów z dziejów drukarstwa, księgarstwa, bibliotek, bibliofilstwa i czytelnictwa w Toruniu i na Pomorzu. Ze względu na swoją treść i formę stanowią one wartościowy materiał do badań naukowych. Niezwykle bogaty zbiór starych druków liczy 27 tys. pozycji bibliograficznych. Szczególnie cenne są zachowane w nim *polonica*, zwłaszcza pochodzące z pierwszych polskich oficyn, *copernicana* – literatura związana z postacią i dokonaniem Mikołaja Kopernika oraz druki toruńskie prezentujące ciekawy dorobek naukowy i kulturalny Pomorza.

W przeszłości starodruki Książnicy należały do najstarszych i najzasobniejszych bibliotek miejscowych: gimnazjalnej (szkolnej) i radzieckiej (magistrackiej). Biblioteka gimnazjalna gromadziła druki toruńskie, które powstawały od początku działalności tamtejszej oficyny założonej w 1569 r. Drukowano w niej rozprawy naukowe, podręczniki szkolne, druki ulotne, panegiriki i teksty okolicznościowe. Drugą biblioteką w Toruniu, której początki sięgają XVI w., była biblioteka radziecka, czyli Rady Miasta, gromadząca cenne zbiory archiwalne o treści politycznej i prawnej⁴. Zasób starych druków Książnicy Kopernikańskiej jest także źródłem wiedzy o innych ośrodkach drukarskich. Dzięki kontaktom Torunia z Gdańskiem i Elblągiem trafiało do tej biblioteki wiele prac tamtejszych uczonych.

Kryterium doboru materiałów na potrzeby projektu stanowiły: unikatowość, wartość źródłowa, oryginalność i forma materiałów. Te, które zostały wybrane, należą więc do najcenniejszych regionalistów w zasobach toruńskiej biblioteki.

Na potrzeby projektu z zasobu Książnicy Kopernikańskiej wyodrębniono dwie grupy tematyczne dokumentów.

1) *Książka drukowana na Pomorzu w XVI i XVII wieku ze zbiorów Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu*. W celu uzyskania interesującej ilustracji historii książki na Pomorzu w podanym przedziale wiekowym Książnica Kopernikańska udostępniła reprodukcje kart tytułowych starodruków wydanych w XVI i XVII w. przez oficyny drukarskie w Gdańsku, Toruniu, Elblągu, Braniewie i Królewcu.

W tych dokumentach można wyróżnić:

- materiały do historii szkolnictwa protestanckiego związane z dziejami miejscowych szkół średnich, zawierające m.in. ustawy i programy szkolne, regulaminy, spisy wykładów, podręczniki szkolne;
- prace naukowe i dysertacje profesorów miejscowych gimnazjów;
- druki okolicznościowe stanowiące źródło historii rodzin mieszczańskich;

⁴ A. Tujakowski, *Książnica Miejska im. M. Kopernika w Toruniu*, Informator, Toruń 1983, s. 9–12.

- materiały związane z dziejami tych miast: utwory okolicznościowe nawiązujące do uroczystości miejskich i państwowych, nadania królów, rozporządzenia lokalnych władz;

- materiały związane z dziejami reformacji i katolicyzmu;
- dorobek poetów nowołacińskich Polski północnej;
- materiały dotyczące historii prawa chełmińskiego.

2) Ponadto w ramach projektu Książnica udostępniła swoje zasoby ikonograficzne, które są cennym materiałem źródłowym do poznania architektury Torunia od średniowiecza do czasów współczesnych. Dokumenty te stanowią drugą grupę tematyczną. Wśród nich znalazły się:

- plany miasta i panoramy, obiekty architektury (miedzioryty z XVII w. i XVIII w.);

- zespół rysunków ukazujących Toruń i najbliższe okolice miasta z lat 1727–1744, wykonanych przez Jerzego Fryderyka Steinera, toruńskiego rysownika (w reprodukcjach fotograficznych Henryka Gerdoma z 1913 r.);

- ilustracje przedstawiające średniowieczną architekturę obronną miasta, jak również średniowieczne kamienice i spichrze przed falą niwelacji, jaka przetoczyła się przez Toruń na przełomie XIX i XX w. (litografie z 1885 r.);

- obiekty architektury sakralnej i świecka zabudowa starego i nowego miasta z przełomu XIX i XX w. (fotografie z początku XX w.);

- przeprawa przez Wisłę (fotografie z początku XX w.);

- ważniejsze budynki publiczne w mieście (fotografie z początku XX w. i widokówki do 1939 r.);

- pomniki (rysunki z XIX w., fotografie do 1914 r.);

- Toruń współczesny (zdjęcia z archiwum toruńskiego fotografa Jacka Szczurka)⁵.

Po ustaleniu szczegółowej listy dokumentów, które zostały objęte programem EURIDICE, przystąpiono do opisanie i skanowanie obiektów. Nad przygotowaniem opisów pracował zespół składający się z sześciu osób. Ich zadaniem było przygotowanie bazy danych EURIDICE liczącej 2,5 tys. opisów. Prace nad bazą trwały od marca do końca kwietnia 2006 r.

Opisy w bazie danych zostały wykonane w formacie Dublin Core, przeznaczonym do opracowania materiałów archiwalnych. Rekord bazy danych zawiera następujące elementy:

- Sygnatura – pole składa się z pięciu podpól: kod kraju (np. PL), numer dostawcy zasobu, numer zespołu, sygnatura dokumentu;

- Numer strony – pole zawiera numer strony bądź karty dokumentu;

- Numer skanu – domyślnie wpisana jest cyfra „1”, pole jest potrzebne przy numerowaniu kolejnych skanów tego samego dokumentu;

⁵ Informacje na temat projektu znajdują się na stronie domowej WBP-KK, <http://www4.ksiaznica.torun.pl/archiwum-www/wersja2/projekty.shtml> – dostęp: 15.10.2007.

- Tytuł – pole zawiera nazwę dokumentu, liczy 200 znaków;
 - Twórca – w polu podana jest osoba fizyczna lub organizacja odpowiedzialna za stworzenie dokumentu;
 - Opis – pole zawiera krótki tekst opisujący treść dokumentu i ma nieograniczoną liczbę znaków;
 - Współtwórca – pole zawiera nazwę archiwum, w którym przechowywany jest dokument;
 - Nazwa pliku – w polu umieszcza się nazwę pliku zeskanowanego dokumentu;
 - Język – w tym polu określony jest język, w którym napisany jest dokument, podany za pomocą trzyliterowego kodu, np.: „pol” dla polskiego, „lat” dla łacińskiego itd.;
 - Daty – datę powstania dokumentu podaje się, określając przedział czasowy, wpisując rok początkowy i końcowy.
- Oprócz obowiązkowych elementów wypełniane były pola:
- Typ – typ dokumentu, w toruńskiej kolekcji przeważnie była to karta tytułowa, zdjęcie, pocztówka;
 - Miejsce i czas – w tym polu wpisywano określenie geograficzne (nazwę miejscowości, regionu, państwa).

Pracownikom toruńskiej grupy najwięcej pracy przysporzyło wypełnianie pola tytułowego, ponieważ przewidziana liczba dwustu znaków była niewystarczająca w przypadku kart tytułowych starych druków, w większości siedemnastowiecznych druków okolicznościowych. Z tego też powodu trzeba było podawać tytuły w skróconej formie, nie zmieniając ich sensu i poprawności gramatycznej. Pominięte zostały jedynie bogato rozwinięte zwroty grzecznościowe kierowane do adresata utworu oraz jego tytuły. Należy pamiętać, że barokowe karty tytułowe druków okolicznościowych są bardzo rozbudowane i zawierają wiele ważnych informacji: w przypadku żałobnych panegiryków umieszczone na niej jest nazwisko osoby zmarłej, jej przymioty, sprawowane urzędy i funkcje. Wielokrotnie podawana jest też historia choroby, informacje o uroczystościach pogrzebowych i kondolencje dla rodziny zmarłego. Opracowywano też opisy druków wielojęzycznych, z przewagą łaciny i języka niemieckiego, co stanowiło dodatkową trudność przy analizowaniu treści tych utworów.

Charakterystyka obiektu została zawarta w polu OPIS, które ma nieograniczoną liczbę znaków. Opis obiektu uwzględnia głównie formę utworu literackiego jego treść, dane o drukarzu oraz informacje o druku, np. pierwszy druk toruński w języku polskim.

Opisy dokumentów zostały przygotowane w ojczystym języku dostawcy zasobów, czyli w analizowanym tu przypadku, w języku polskim, a następnie na potrzeby projektu przetłumaczone na język angielski. Nad tłumaczeniem opisów pracowały dwie osoby.

Jednocześnie z opracowaniem przebiegał proces digitalizowania dokumentów bezdotykowym skanerem firmy Kaiser, model Scando icos 7, w Pracowni digitalizacji zasobów WBP-KK. W ramach projektu przy digitalizacji zbiorów uczestniczyły dwie osoby. Ich zadanie polegało na przygotowaniu skanów kolekcji EURIDICE ze zbiorów tejże biblioteki, obróbce obrazów oraz nadaniu nazwy plikom zeskanowanych dokumentów. Ostatnim etapem prac było przeniesienie plików ze skanami obrazów na nośniki cyfrowe DVD.

Po zakończeniu zadania w ramach projektu EURIDICE Książnica Toruńska przekazała do firmy Alinari we Florencji dwie bazy: jedną ze skanami obrazów, drugą z opisami dokumentów. Zadaniem Alinari było scalenie toruńskich baz, a następnie przekazanie ich uniwersytetom uczestniczącym w programie, które miały przeprowadzić testy i dokonać oceny serwisu EURIDICE.

W ramach projektu odbywały się również spotkania partnerskie. W siedzibie Książnicy w dniach 20–22 kwietnia 2006 r. spotkali się koordynatorzy projektu EURIDICE z Hiszpanii, Belgii, Szwecji, Włoch, Austrii, Grecji i Polski. Zaprezentowano im aktualny stan prac w poszczególnych pakietach zadaniowych oraz podsumowano pierwszy okres ich realizacji. Poczyniono też przygotowania do sprawozdania z realizacji projektu dla Komisji Europejskiej⁶. Takie spotkania sprawozdawcze, w których uczestniczyli pracownicy Książnicy Toruńskiej, odbywały się także u innych partnerów Konsorcjum.

Obecnie w celu promowania serwisu EURIDICE Książnica Kopernikańska zaangażowała się w upowszechnianie wiedzy na temat projektu. Zainteresowani mogą o tym przeczytać w periodyku wydawanym przez Bibliotekę, zatytułowanym *Folia Toruniensia*, na którego łamach zamieszczono artykuł o projektach realizowanych przez WBP-KK⁷.

Również w trakcie prac nad projektem EURIDICE w dniach 22–26 kwietnia 2006 r. na Festiwalu Nauki i Sztuki, organizowanym przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Urząd Miasta Torunia i Towarzystwo Naukowe, prezentowano informacje o projekcie w materiałach promocyjnych festiwalu oraz na spotkaniach w siedzibie biblioteki⁸.

⁶ Informacje na temat spotkań koordynatorów projektu znajdują się na stronie domowej WBP-KK, <http://www4.ksiaznica.torun.pl/archiwum-www/wersja2/Euridice/wydarzenia.html> – dostęp: 17.10.2007.

⁷ T.E. Szymorowska, R. Skowrońska-Kamińska, *Biblioteka XXI wieku – projekt modernizacji oraz wykorzystania najnowszych technologii komputerowych w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu*, „Folia Toruniensia”, 2006, t. 6, s. 103–105.

⁸ Informacje na temat promocji projektu znajdują się na stronie domowej WBP-KK, <http://www4.ksiaznica.torun.pl/archiwum-www/wersja2/Euridice/wydarzenia.html> – dostęp: 20.10.2007.

EURIDICE Project – On-line Access to Unique Regional Collections of Książnica Kopernikańska in Toruń

Summary

The EURIDICE project (European Recommended Materials for Distance Learning Courses for Educators), supported by European Commission's e-TEN programme, is addressed to educational institutions and individual users. It provides wide access to unique sources from various providers, sources that include archives, libraries, museums and photographic repositories. These materials will be made available via a multilingual search engine. There are ten project partners from seven EU member states: Poland, Italy, Spain, Belgium, Sweden, Austria and Greece. Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska [Regional Public Library – Copernicus Library] in Toruń, a partner in this Consortium, has added to the EURIDICE service a collection of 2500 paintings with a database containing descriptions of various items. The Copernicus Library has made available reproductions of title pages of books printed in the 16th and 17th centuries by printing houses in Gdańsk, Toruń and Elbląg; materials on the history of Chełm law and the library's iconographic collections depicting the history of the Toruń architecture from the Middle Ages to the modern times. The database includes 2500 descriptions in the Dublin Core format used for archive materials. The Copernicus Library has sent two of its databases – one with scans of pictures and one with descriptions of documents – to the Alinari company in Florence, which has merged the Toruń databases and passed them to universities participating in the project. The universities are to carry out tests and evaluate the EURIDICE service.